

OO ART GALLERY

Vás zve na II.výstavu cyklu
„Kresby na kachličkách“
(pánské toalety)

JAKUB STEJSKAL

Vernisáž 5.6.2007
v 17 hodin

Výstavu uvede
doc.MUDr. **Vladimír Novotný**, CSc.

Hudba: **ČOKO VOKO**

KAVÁRNA ŠVANDA

Pasáž Alfa, Brno

Vážené dámy a vážení pánové!

Když jsem byl požádán, abych zahájil výstavu výtvarných děl na záchodě (zpět, požádán jsem nebyl, ale bylo mě více méně suše sděleno, že jsem již na pozvánkách), byl to pro mne kulturní šok! Výstava a za záchodě ! ?

Také mi bylo ale naznačeno, že eventuálně mohu říci něco, to je cokoliv, o čemkoliv a jakkoliv (a hlavně ne dlouho, dodal jsem si sám); to bylo ono stéblo pro tonoucího.

O umění hovořit nemohu, v umění se nevyznám, umění nerozumím. Ostatně 10 let aktivního působení na Fakultě výtvarných umění VUT v Brně (podtrhuji umění) mě vyučilo, že v rámci strategie dočasného přežití je pragmatické o Art (s velkým *A*) ani o artisty (s malým *a*) se příliš okatě nezajímat, ani o tom nemluvit, natož veřejně. Proto mi asi zbývá to druhé!

Doslechl jsem se pomluvu, že prý jsem kulturní antropolog. Není tomu tak, původním povoláním jsem anatom (k čemuž se neustále hrdě hlásím), hrdopýšně se považují za morfologa se zájmem o „Tvar světa a svět jako tvar“ a nanejvýš mám co do činění s antropologií biologickou, resp. fyzickou.

Se skutečnými kulturními antropology jsem ovšem též mnohdy sdílel stejný prostor ve stejnou dobu, povýtce prostory hospodské, potažmo kavárenské, včetně prostor přilehlých, jako je tato. Nicméně na druhé straně, i když jsem antropologii nikdy oficiálně nestudoval, jsem řádně habilitovaným docentem právě antropologie, a tento, do očí bijící „*paradoxon*“ či „*contradictio in adjecto*“ (abych využil klasické řečtiny i latiny), jemně hladí moji multifrenní, radikálně pluralitní postmoderní dušičku.

Antropologie – jako střešová věda o člověku, společnosti a kultuře – je ovšem nedělitelná: a tak i já, ať chci nebo nechci, musím něco společného se socio-kulturní antropologií mít, tj. s antropologií kulturní i antropologií sociální.

A tato podivuhodná galerie „OO Art Gallery“ na záchodě se *de facto* nachází na sociálním, tedy *expresis verbis* - společenském zařízení.

Sociální zařízení encyklopedicky znamená: umývárny, klozety, šatny apod. (O galeriích se ovšem žádný slovník nezmiňuje!)

Na tomto sociálním, tedy společenském zařízení Švandovy kavárny se v daném místě a daném čase sváří, sbíhají i střetávají, konfrontují, protilehlé, ale přesto komplementární, tj. vzájemně se doplňující, základní fenomény modernity, ale v postmoderní situaci: svár duše a těla, resp. těla a duše. (Srv. již barokní Hádala se duše s tělem!)

Zde těla opouštějí exkrementy, výměty metabolismu, přeměny látek a energií ve formě tuhé, řídké, vodnaté i přímo tekuté, ať gejzírem či vodotryskem nebo jen líným pramínkem, na straně jedné, ale na druhé straně zde do duše vstupují výrony ducha umělců, zde výtvarných. Přisoudíme-li duši místo nahoře a defekaci a mikci přirozeně dole, pak z takové „axis mundi“ (osy světa), kdy „oba konce hole“ jsou po čertech vzdálené, jímá mě filozofická závrať; vzniká nový „genius loci“, kde duch místa je sycen pachem hmoty i vůní duše tvůrců. Klozet i pisoár a jejich *environment* – zde ve Švandově „OO Art Gallery, „galerii na záchodě“, již nejsou funkcionalisticky jednorozměrné, ale stávají se vícerozměrným, mnohvrstevnatým tělesně-duchovním místem, chcete-li multidirekcionálním, multidimensionálním a multifaktoriálním otevřeným systémem.

V jistých kruzích platím za histriona, exhibicionistu, který lehce prochází z jedné sociální role do druhé, někdy i s příslušnými převlečky (což ostatně při bližším ohledání nemusí být zas tak daleko od pravdy). I při této příležitosti jsem na chvíli koketoval s nápadem nechat si ve známé firmě Alfa pasáže naproti Švandově kavárně potisknout tričko nějakým výjevem z anatomického atlasu, nejspíše s motivem močově-pohlavního ústrojí, neboť obé (nebo alespoň z poloviny) s tímto *milieu* dozajista souvisí. Naštěstí jsem nápad ihned zavrhl jako přízemní a hloupý. Nejen z důvodů ekonomických, neboť taková investice

by byla pohříchu asi nevratná, ale i z principů vyšších, když dnes již malé dětičky sebezpozorováním a následným srovnáváním anatomie individuí opačného pohlaví – nehledě na mediální atak pozdější - přirozeně vstřebají skutečnost pohlavní dvojtvárnosti, čili sexuálního dimorfismu, což je mé celoživotní profesní téma. Takový prvoplánový polopatismus v tomto intelektuálním prostředí by mohl být ovšem i urážející.

Odmítneme-li profesně deformované souvislosti s fyzickou antropologií, jako kulturní antropolog amatér, v pravdě insitní, derou se mi na jazyk aspoň dvě marginálie, poznámky na okraj.

V soudobé antropologii jsou četné až módní *gender studies*, tedy zkoumání vlastností a chování formovaných kulturou, které jsou spojené s obrazem muže a ženy. Když jsem automaticky v oslovení napsal zvykové klišé “dámy a pánové“, zarazil jsem se: výstava „Kresby na kachličkách“ je na pánské toaletě. Budou dámy též přítomny, budou vůbec připuštěny? Maně jsem si vzpomněl na děsivý zážitek před mnoha desetiletími, když jsem samozřejmě omylem vstoupil na dámskou toaletu: byl jsem odtud promptně vyhozen brachiálním násilím (jako mečem plamenným) a děsivým křikem náležitě potupen. Již v jinošském věku jsem naznal, že jsem spáchal nějaký zločin, překročil magický kruh a vkročil do svatyně, kam je smrtelníkům mého pohlaví (jsem totiž notorický heterosexuál) vstup zapovězen. (Jako bych např. vstoupil v zablácených botách do Modré mešity v Istanbulu). A zde ženy na pánské toaletě? Časy se ale mění a mravy s nimi (*o tempora, o mores*). Ale na druhé straně: vy, znalí sladké Francie a nebohatí – možná i tací se zde najdou – jistě znají tamní jednotkové hotely či hotýlky známé jako Formule 1. Tam nejsou sociální zařízení (sprchy, toalety) v prostoru nikterak sexuálně separována, slouží společně ke společnému užívání všem bez rozdílu pohlaví, věku, barvy kůže, náboženské víry i politického přesvědčení. Nejsou kresby na kachličkách na pánské toaletě v přítomnosti žen i zárodkem vize demokratizace sociálních zařízení uměním?

(A ještě bonbónek pro feministky. Anatom se ve mně přece jen nezapře: vždy jsem hloubal – ale nikdy se mi nedostalo řádného vysvětlení – proč ženy, které mají močovou trubici jen 4 cm dlouhou a malý močový měchýř, na toaletách vesměs platí, ale muži s močovou trubicí 20 cm dlouhou a velkým měchýřem většinou neplatí nic? To je přece diskriminace!)

Druhá a poslední marginálie.

Jako duchovní dítě 60.let jsem si s projektem kreseb na kachličkách vybavil legendární Malé recenze básníka Jana Skácela z Hosta do domu. Tu na lingrůstku. (Pro neznalé: spisovně linkrusta je plastický omyvatelný nátěr stěn, na nějž se nedá psát.). Historicky dřevní „předmušlovou“ formu mužských záchodků pamatují opravdu snad jen pamětníci: žlábek či járek s věčně ucpaným odtokem, páchnoucí térová stěna, a nad ní plocha počmáraná grafickými obrázky i obrázky obscénního charakteru v mnohvrstevných superprojekcích s nesčetnými písemnými vzkazy a odkazy; pro antropologa ne nepodobná pokleslé formě parietálního umění pravěkých lovců a sběračů. Jakási perverzní

“zed’ nářků“, na níž vyvrhovány z nejtemnějších kloak duše všeliké zloby i tužby, tenkrát často i protistátního charakteru. Tomu právě lingrůstka měla zabránit. Cituji ale Jana Skácela: „Poezie, pokud je dobrá, bývá většinou smutná. Ale nikdy na mě nesestoupila taková tklivost, jako na pisoáru v jedné hospůdce. Podařilo se mi rozluštit, hned nad černou obrubou téru, truchlivý povzdech načmáraný hřebíkem a verzálami: MÁM TO ZA DVA ROKY.“ (Konec citátu.) Pamětníci ví: vojáček, který dostal první vycházku, na páchnoucí zed’ záchodku napsal ten nejžalostnější verš na světě. Dnes není ani lingrůstka, ani vojna. Ale pozor! Dáno je, co je psáno (*litera scripta manet*) např. v novinách Prý: bude radar, bude válka; radar nebude, ale vojna bude, opět povinná vojenská služba. Místo lingrůstky máme hygienicky vzorně bílé kachličky, a doufejme, že se již nikdy znovu nezmění v „zed’ nářků“. Naopak dnes, místo čmáranic, je zdobí povznášejší krece umělecké. I tak mohu chápat étos a patos cyklu „Kresby na kachličkách“.

Fascinuje mě i temporalita, časosled střídání výstav. V den vernisáže umělec předcházející houbičkou usilovně maže své dílo (a září jako Večernice, zde Marian Palla) a na záda mu dýchá umělec následující, aby kachličky přezdobil po svém (a září jako Jitřenka, zde Jakub Stejskal), i když všichni víme, že fenomén Jitřenky a Večernice je jen časem objevení se posunutý smysl stejného významu zářící hvězdy. Akční směna výstav je regresivní: pomíjivá materiální stopa mizí, trvalá stopa v duši zůstává.

Nakonec se ale vraťme na začátek. Symbolem tohoto společenského zařízení je záchodová mušle. U mušlí i muži prožívají “své chvíle“, spolu s úlevou tělesnou si ulevují i duševně, mýtotvorně řeší záležitosti každodennosti, ale i filozofují: o ženách, o fotbale, o politice.

I když nesmím vstupovat do hájemství uměnozpytců, musím ocenit na první vernisáži zmínku o Marcelu Duchampovi, kterého dnes mladí umělci skloňují 7x do týdne a 24 hodin denně ve všech pádech. Přenesením do galerie (ono *ready make*) byla mušle povýšena na umělecké dílo. Téměř po stu letech naopak – podle principu „přesýpacích hodin“ - galerie sestupuje k mušlím. OO Art Gallery na toaletě vytváří nový *genius loci*, svatyni v průsečíku profánního a sakrálního, každodenního a svátečního, tělesného a duchovního.

Svatyně jsou spojeny s rituály. Nechť je tomu i dnes. Protože původní funkcí mušle bylo jímání tělesného produktu, povyšme tento akt též na rituál. Končím v tomto kontextu optimisticky okřídleným latinským zvoláním „*Si amicus mingat, minga aut fingere mingat*“, což volně v hovorové češtině s vyloučením vulgarismů znamená: „Když přítel čurá, čurej též, nebo aspoň předstírej, že čuráš.“

Dovolte, abych se nyní rituálně vyčural, a podaří-li se, považujte tím výstavu za zahájenou.

Děkuji vám za pozornost.